



KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue 9 (Aralık/December 2022), s. 446-456.
Geliş Tarihi-Received: 11.11.2022
Kabul Tarihi-Accepted: 16.12.2022
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1202982

Nezihe Meriç'in Öykülerinde Tema

Theme in Nezihe Meriç's Stories

Yusuf ÇOPUR*

Öz

Nezihe Meriç, 1950 Kuşağı olarak adlandırılan ve Türk öyküsünde büyük bir kırılma yaşatan öykücülerden biridir. Yazar, eserlerinde toplumsal konulara ağırlık vermiştir. Yazarın en çok değindiği sosyal mesele kadının toplumdaki yeri, rolü ve varoluş mücadelesidir. Nezihe Meriç, değindiği tüm sosyal meselelere insanın birey olması, olduğu gibi kabul görmesi, değer verilmesi açısından bakmıştır. Öykülerinde gelenekçi yaklaşıma sahip olan kadınlarla (anneler, komşular, aile büyükleri) kendini bir birey olarak görüp her türlü kararında özgürce davranmak isteyen "yeni" kadınlar çatışma halindedir. Nezihe Meriç, dönemin özgürlükçü kadın ruhunun sesi olmuş, onun yaşama mücadelesinden, geçim sıkıntısına, evlilik sorunlarından toplumsal önyargılara kadar yaşadığı pek çok sorunu cesurca dile getirmiştir.

Nezihe Meriç, öykülerinde bireyin değişimini tüm ayrıntılarıyla anlatmasının yanı sıra toplumsal değişimlere de çok önem veren bir yazardır. Aydın bir insan sorumluluğuyla hareket eden Nezihe Meriç, toplumun sosyal hayatındaki değişim ve dönüşümleri dikkatle takip etmiştir. Yazar, içinde yaşadığı toplumu gözlemlemiş, birçoğunda kendi yaşam gerçekliğinden izler taşıyan öyküler kaleme almıştır. Yazar öykülerinde, toplumsal değerlerin değişimi, göç olgusunun sebep olduğu sıkıntılar, modernleşme adı altında yaşanan kültürel yozlaşma gibi sosyal konulara da değinir.

Anahtar Kelimeler: Nezihe Meriç, öykü, tema, kadın, toplum.

Abstract

Nezihe Meriç is one of the storytellers, who is called the 1950 Generation and has experienced a great break in the Turkish story. The author focused on social issues in his works. The social issue that the author mostly refers to is the place and role of women in society and the struggle for existence. Nezihe Meriç looked at all the social issues she touched on in terms of being human and her being an individual, being accepted as she is, and being valued. Women who have a traditional approach in their stories (mothers, neighbors, family elders) are in conflict with "new" women who see themselves as individuals and want to act freely in all their decisions. Nezihe Meriç was the voice of the libertarian woman spirit of the period, and bravely expressed her many problems from her struggle to survive, her financial difficulties, from marriage problems to social prejudices.

Nezihe Meriç is a writer who gives great importance to social changes as well as telling the change of the individual in all details in her stories. Acting with an enlightened human responsibility, Nezihe Meriç has carefully followed the changes and transformations in the social life of the society. The author observed the society in which he lived, and wrote many stories that bear traces of his own life reality. In his stories, the author also touches on social

* Dr., MEB, e-posta: copuryusuf@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2196-5867.

issues such as the change of social values, the problems caused by the immigration phenomenon, and the cultural degeneration under the name of modernization.

Keywords: Nezihe Meriç, story, theme, women, society.

Giriş

Makale metni, Nezihe Meriç, Cumhuriyet döneminin ilk kadın öykü yazarlarından ve 1950 kuşağı öykücülerinde yer alır. Edebiyatın farklı alanlarında eserler verse de öykücü kimliğiyle öne çıkan yazarın *Bozbulanık* (1953), *Topal Koşma* (1957), *Menekşeli Bilinç* (1965), *Dumanaltı* (1979), *Bir Kara Derin Kuyu* (1989), *Yandırma* (1998) isimli altı öykü kitabı bulunmaktadır. Bu kitaplardan sonra öykülerinin toplu basımı ve ayrıca seçkilerden oluşan basımlar da yapılmıştır.

Türk öyküsünde 1950 Kuşağı, 1950'li yıllarda yazmaya başlayan, yakın yaş gruplarında olan ve ağırlıklı olarak varoluşçuluk ve sürrealizm gibi düşünce, sanat akımlarının etkisinde batıyı takip eden, edebiyatta yeni arayışlar peşinde olan ve toplum içindeki bireyin durumunu ortaya koyan yazarlar topluluğudur (Işık, 2008, s. 11). Nezihe Meriç, Vüs'at O. Bener, Feyyaz Kayacan, Muzaffer Buyrukçu, Orhan Duru, Ferit Edgü, Demir Özlü, Tahsin Yücel, Erdal Öz, Adnan Özyalçiner, Bilge Karasu, Zeyyat Selimoğlu, Demirtaş Ceyhun ve Leyla Erbil gibi isimler bu topluluğun öne çıkan yazarlarıdır.

Yukarıda isimleri geçenler Türk öykücülüğünde yeniliğin öncüsü olmuşlardır. Bu yazarların birlikte olması, birbirlerinden haberdar olmaları dönemin öykü dergilerinin sayesinde olmuştur. Öykü dergilerinin yaygınlaşması, edebiyatta öyküye verilen önemin de artmasına neden olmuştur. Öykünün bu dikkat çekişi, onun şiir ve roman kadar önemli bir tür olduğu gerçeğinin dergiler ekseninde anlaşılmasını sağlamıştır. Bu dönemin en önemli öykü dergilerinin başında Salim Şengil idaresinde çıkan *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi* gelir. Bu dergide başta Nezihe Meriç, Vüs'at O. Bener ve Tahsin Yücel gibi birçok ismin öykülerini edebiyat dünyasına tanıtmıştır. Bir diğer önemli dergi de İstanbul'da çıkan *A Dergisi'* dir. Bu dergide de Erdal Öz, Adnan Özyalçiner ve Onat Kutlar gibi yazarların öyküleri yayınlanır. Bu iki önemli dergiyle birlikte İkinci Yeni şairlerinin önemli dergilerinden *Pazar Postası* ile daha sonra Attila İlhan yönetimine geçecek olan *Mavi dergisi*, dönemin edebiyatına yön veren dergiler arasındadır (Bostan, 2021, s. 13).

Nezihe Meriç'in öykülerini daha sağlıklı değerlendirmek için yazarın yazdığı dönemin ve bireysel farklılıklar olsa da yazın hayatına kattıkları yenilikçi bakış açısında birleşen 50 Kuşağı'nın yaşama ve edebiyata bakışını irdelemek yararlı olacaktır. Tam da bu noktada Adnan Özyalçiner'in bir söyleşisinde söyledikleri dikkat çekicidir. Özyalçiner, 1950 Kuşağı'nın aslında hem kendilerinden önceki kuşağa hem de dönemin siyasetine bir başkaldırı olduğunu ifade eder. Özyalçiner, her şeyin bir önceki kuşağın yazdıklarına karşı çıkışla başladığını belirtir. Yazar, 50 Kuşağı'nın, bir önceki dönemin gerçeği ele alışlarındaki yüzeyselliğe, basmakalıp bir anlatıma, alışılmış şeyleri yinelemelerine karşı olduğunu ifade eder. Ona göre bu kuşak hem yaşamda hem edebiyatta insanı köleleştiren alışkanlıklara başkaldırmıştır. 1950 Kuşağı'nı gerçekte bir başkaldırı kuşağı olarak niteleyen Özyalçiner, 50 Kuşağı'nın asıl niyetinin edebiyatta düşünceyi, düşleri imgeli bir anlatımı ortaya koyarak gerçeği boyutlandırarak anlatmak, asıl amaçlarının da gerçeği derinlemesine ve genişlemesine bütün yönleriyle anlatırken insanı da dışsal, içsel, düşünsel yönleriyle gene bir bütün olarak vermek olarak ifade eder (Andaç, 2004, s. 45).

Nezihe Meriç, öykülerinde özellikle kadın dünyasını, Özyalçiner'in yukarıda ifade ettiği bir bütünlük içerisinde, onun evdeki, sokaktaki, ailedeki, gelenekteki ve gelecekteki yeriyi ele alır. Bu anlamda kendinden sonra gelen kadın yazarların örnek aldığı Meriç, edebiyatımızın önemli bir duruştur. Öykülerinde başta kadınların toplumdaki yeri ve

yaşam mücadeleleri olmak üzere pek çok sosyal meseleye değinen yazar, diğer yandan bireyin, kendisiyle, aileyle, toplumla çatışmalarına da derinlikli bir bakış açısıyla değinir.

Nezihe Meriç'in öykülerine tematik açıdan bakıldığında kadın ve onun yaşam ve varoluş mücadelesi temasının başta geldiği görülmektedir. Yazar, özellikle kadına, kadının iç dünyasına, onun yakın ve uzak çevreyle, görenek ve geleneklerle girdiği savaşıma önem verir. Nezihe Meriç, öykülerinde kadını ve onun başkaldırı mücadelesini derinlikli olarak ve bütünüyle yansıtmıştır. Meriç'in öykü karakterlerinin bu varoluşsal mücadeleleri esnasında yaşadıkları zorluklar, huzursuzluklar, bunalımlar, can sıkıntısı ve mutsuzluk olarak öykülerin temalarında hissedilmektedir. Nezihe Meriç'in öykü karakterlerinin -özellikle kadınların- aşka, evliliğe bakış açıları, yapılan mutsuz evlilikler, aldatmalar, değinilen temalar içerisinde kendine yer bulur. Bunlarla birlikte, her şeye rağmen umut ve yaşama sevinci, ölüm ve yalnızlık, tabiat ve nostalji, kuşak çatışması ve çocuklar da yazarın değindiği meseleler olarak öykülerinde ele alınır.

1. Amaç

Bu araştırmanın amacı, 1950 Kuşağı yazarlarından, edebiyatın öncü isimlerinden olan Nezihe Meriç'in öykülerine yansıyan bireysel ve sosyal temaları inceleyip değerlendirmektir.

2. Kapsam ve Sınırlılık

Bu çalışma, Nezihe Meriç'in *Bozbulanık* (1953), *Topal Koşma* (1957), *Menekşeli Bilinç* (1965), *Dumanaltı* (1979), *Bir Kara Derin Kuyu* (1989), *Yandırma* (1998) isimli altı öykü kitabında yer alan ve daha önce kitaplarına girmiş 66 öykü ile sınırlandırılmıştır. Yazarın kitapları farklı zamanlarda farklı yayınevlerince ve bazılarında eklenen öykülerle basıldığından çalışmamıza konu olan kitapların baskısı ve yayınevlerini belirtmek faydalı olacaktır.

Bozbulanık, (Dost, Ankara 1957), *Topal Koşma* (Dost, Ankara 1956), *Menekşeli Bilinç* (Dost, Ankara 1965), *Dumanaltı* (Cem, İstanbul 1979), *Bir Kara Derin Kuyu* (Can, İstanbul 1989), *Yandırma* (Yapı Kredi, İstanbul 1998).

3. Bulgular

Tema İçerikleri	f	%
Bireysel Temalar	22	33%
Sosyal temalar	44	77%
Toplam	66	100%

Tablo 1. Nezihe Meriç'in Öykülerinde Temalar

Tablo 1 incelendiğinde Nezihe Meriç'in incelenen 66 öyküsünün ağırlıklı olarak sosyal temaları irdelediği görülür. Ayrıntıları çalışmanın ilerleyen bölümlerinde verilecek olan bu temalar, yazarın yaşadığı çevreye, topluma karşı duyarlılığın da bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Nezihe Meriç, daha çok, insanın yaşananlar karşısındaki davranışını, izlenimlerle, çağrışımlarla dalgalanan iç yaşantısını anlatır. Bu yaklaşımın sonucu olarak hikâyelerde şimdi ile geçmiş, yaşanan ile anılan, bilinç ile bilinçaltı iç içe, yan yana bulunur. Yazar, ağırlıklı olarak orta tabakadan mutsuz aydınları, en çok da çevresiyle çatışma halinde olan, toplumun anlayışsızlığı karşısında bunalan kadınları canlandırır eserlerinde.

Meriç'in kadın karakterlerinin bir kısmı da cinsel özgürlüğe kavuşmak isteğiyle ve tutkuların etkisiyle ya çevreden koparlar ya da ona başkaldırırlar. Nezihe Meriç anlatımının güzelliği, duyarlılığının inceliği, gözlemlerinin keskinliği, işlediği sorunların ilginçliği, kadın psikolojisini yansıtmadaki ustalığı ve bilinçli başkaldırısıyla dikkate değer bir yazardır (Bezirci, 1999, s. 97-98).

Yazarın eserlerinde sosyal temalı öykülerin fazlalığı, onun başta kadın ve kadın sorunları, evlilik, evlilik sorunlarını eserlerine konu edinmesi; toplumun geleneksel yapısına başkaldıran öykü kahramanlarına öykülerinde yer vermesinin bir sonucudur.

İncelenen eserlerde değinilen bireysel temalar dahi aslında toplumun kalıplaşmış değer yargıları arasında boğulan bireyin kendini hayallere, nostaljiye ve her şeye rağmen umuda bağlamasının bir yansımasıdır. Nezihe Meriç, sosyal yönü ağır basan öyküler yazarak bireyin varoluş mücadelesinin bireyden çevreye önce zihinsel bir değişim, dönüşüm sonra kültürel bir kırılma ve eleştirel bir yaklaşımla mümkün olacağını anlatmaktadır.

Tema	f	%
Aşk	5	23%
Hayal	1	5%
Mutsuzluk	4	18%
Nostalji	4	18%
Yalnızlık	2	9%
Yaşama sevinci	6	27%
Toplam	22	100%

Tablo 2. Nezihe Meriç'in Öykülerinde Bireysel Temalar

Tablo 2'den de görüleceği üzere Meriç'in incelenen altı öykü kitabında değindiği bireysel temalar, değinme sıklığına göre şunlardır: Yaşama sevinci (6), aşk (5), nostalji (4), mutsuzluk (4), yalnızlık (2), hayal (1).

Yazarın öykü karakterleri yaşadıkları an'dan mutluluk duymazlar. An'da nefessiz kalan ve genelde kadın olan bu karakterler, huzuru geçmişte arar. Bu arayış birebir kendi yaşamlarından kaynaklanmasa da şimdi'nin acıları geçmişte yaşananlardan daha derin olduğu için geçmiş, bu kadın karakterlere daha serin ve güzel gelir. Her şeye rağmen yaşama sevinci de bir anlamda an'dan kurtulma yolu olarak değerlendirilebilir.

Yazarın aşk konulu öyküleri, tıpkı evliliği konu edinenlerde olduğu gibi, karşılıksız veya sonu acıyla biten öykülerdir. Yazar, aşkı sosyal değerlerden ve yerleşmiş, kalıplaşmış geleneksel yaklaşımlardan ayrı bir yere koyar ve onu bireyi özgürleştiren bir yol olarak görür. Hayal ise gerçeğin acılarından bir an bile olsa kaçsın uzak bir kapısı gibidir. Nezihe Meriç, toplumsal rollere sığmadığı, ön kabullere uymadığı için kendi olamayan insanın mutsuzluğunu, derin yalnızlığını anlatır. Gelinek noktada Meriç'in kahramanları değıştirmedikleri önyargıları, gelenekleri bir tarafa bırakıp yaşamla aralarından toplumu soyutlamışlardır. Yazarın kahramanları yaşama gönülleriyle bağlanıp hayat sevincini yüreklerinde taşıma çabasında olurlar.

Tema	f	%
Adli vakalar	1	2 %
Aldatma	4	9 %
Çocuklar	4	9 %
Dostluk	4	9 %
Erkek- toplum çatışması	1	2 %
Evlilik /Evlilik Sorunları	5	11 %
Göç	1	2 %
Kadın dünyası	7	16%
Kadınların geçim sıkıntısı	3	7 %
Köy-kent karşıtlığı	2	4 %
Kuşak çatışması	1	2 %
Siyasi olaylar	8	18 %
Şehir hayatı	1	2 %
Tabiat	2	4%
Toplam	44	100%

Tablo 3. Nezihe Meriç'in Öykülerinde Sosyal Temalar

Tablo 3 incelendiğinde Yazarın 66 öyküsünde eğildiği sosyal meseleler, değinilme sıklığına göre şunlardır: Kadın dünyası (7), siyasi olaylar (8), evlilik/evlilik sorunları (5), aldatma (4), dostluk (4), çocuklar (4), kadınların geçim sıkıntısı (3), tabiat (2), köy-kent karşıtlığı (2), kent hayatı (1), kuşak çatışması (1), adli vakalar (1), erkek-toplum çatışması (1), göç (1).

Nezihe Meriç, ağırlıklı olarak devrinin ilk kadın yazarlarından olmasının verdiği bir gerçeklikle, kadının toplumsal rolüne, sosyal kabulüne, hayat mücadelesine, gelenek ve göreneklerle olan münasebetine değinen öyküler yazmıştır. Yazar, 44 sosyal temalı öykülerin yarısından fazlasında kadın ve onun kimi zaman evlilikte, kimi zaman ailede, kimi zaman çevresinde yaşadığı sorunları, verdiği mücadeleyi anlatır

Yazarın kadın meselesinden sonra en çok değindiği sosyal tema, siyasi olaylardır. Meriç, 12 Mart ve sonrasında gelişen siyasi olayları yansıtan *Dumanaltı* adlı öykü kitabını, İstanbul'a taşındığında, 1979'da yayımlar. Yazarın siyasi konuları işlediği 10 öyküden 8'i bu kitaptadır.

Nezihe Meriç'in öykülerinde dikkat çeken bir yön de mekânlardır. Şehir olarak genellikle İstanbul'u merkeze alan öyküler yazan yazar, özelde de "ev" in içinde yaşananlara değinir. Ev, hayatın kalbidir Meriç'in öykülerinde. Kimi zaman buruktur, kimi zaman umut olur ev. Yazarın değindiği bir diğer sosyal tema olan evlilik de ev'in içinde yaşananların bir yansıması olarak karşımıza çıkar. Yazar, çoğunlukla kadının mutsuz olduğu, ikinci planda, edilgen kaldığı evliliklere değinir. Kadın gerçeğini toplumdan önce ev'in gerçekliğiyle anlatır. Kadınların "birey" olamadığı ve çoğu zaman geçim sıkıntısıyla baş etmek zorunda kaldığı ev'ler, kadınların sosyal hapisaneleri konumundadır. Meriç, o kadınların sesi olur öykülerinde.

Tema İçerikleri	f	%
Bireysel Temalar	8	47%
Sosyal temalar	9	53%
Toplam	17	100%

Tablo 4. Nezihe Meriç'in *Bozbulanık* Kitabında Temalar

Tablo 4 incelendiğinde yazarın *Bozbulanık* kitabında 8 bireysel temalı, 9 sosyal temalı öykülerin olduğu görülecektir. Nezihe Meriç'in bu eserinde değindiği bireysel konular şunlardır: Aşk (1), yaşama sevinci (3), yalnızlık (1), hayal (1), mutsuzluk (2).

"Keklik Türküsü", kitaptaki tek aşk öyküsüdür. Öyküde, Oya isimli başkarakter üzerinden aşk kavramı sorgulanır. Oya'nın annesi Zehra Hanım bir tarafta (gelenekçi), Oya diğer tarafta durur (yenilikçi). Öyküde Zehra Hanım, toplumun gelenekleri üzerinden aşkı ve evliliği değerlendirirken Oya ise bireyin seçimlerinin aşka ve evliliğe zemin hazırlamasının doğruluğunu ifade eder. "İnsan âşık olunca, kapalı göz kapakları arkasında bütün dünyayı filiz yeşili bir dinginlik olarak görür" (Meriç, 1957, s. 97). Oya için aşk, yeşil bir dinginliktir.

Eserdeki "Öz Suyu" ve "Alaturka Şarkılar" yaşama sevinci, "Kurumak" ve "Çalgıcı" mutsuzluk, "Narin" yalnızlık ve "Hayal Kurmak Bedava" hayal, "Aksaray Dolmuş" yaşama sevinci temalı öykülerdir.

Yazarın *Bozbulanık'ta* değindiği sosyal konular şunlardır: kadın dünyası (2), kadınların geçim sıkıntısı (2), evlilik veya evlilik sorunları (2), köy-kent karşıtlığı (2), şehir hayatı (1).

"Uzun Hava" öyküsü "düşkün bir kadına" duyulan aşk merkezinde bir kadının toplumsal dışlanmışlığını anlatır. Sofia adında "düşmüş" bir kadına âşık olan Sabri, çevresinin bu kadına karşı olan aşkını onaylamaması, kadını âşık olunacak değerde görmemesi neticesinde sessizce toplumun buyruğuna boyun eğer. "Şoför Sâbir, it Sabir, kopuk Sabir... kimin nesidir bilinmez... Masal gibidir havası. Enine en, boyuna civan, şahin bakışlı, kartal uçuşlu Şoför Sabir... içip içip dağlarda gezen bir adam; yangın olduğu Rum karısı Sofiya... Ve dağın tepesinde Fehmi Ustanın evine yakın bir evde, ablak köylü suratı, uçuklamış dudaklarıyla on altısını yeni bitirmiş karısı." (Meriç, 1957, s. 49-50).

Kitaptaki "Dünyada Teknik Arıza", Ümit Fakirin Ekmeği" kadınların geçim dertlerini, "Bazıları", "Öğretmen" evlilik sorunlarını, "Bozbulanık" şehir hayatını, "Dağılış" tabiatı ve Dışar"ıklı" ile "Boşlukta Mavi" isimli öyküler de köy-kent karşıtlığını ele alır.

Bozbulanık'ta Meriç'in tutumundan dolayı karakterlerin meseleler karşısında edilgen oldukları görülür. Bu durum, *Bozbulanık'taki* öykülerin toplumsallıktan uzak bir yapı göstermesine neden olmuştur. Yazarın daha sonraki öykülerinde bu serinkanlı ve edilgen tutum yerini bir başkaldırıya, şuurlanmaya, sorunlara karşı etkili ve aktif bir mücadeleye bırakır (Çobanoğlu, 2007, s. 49). *Bozbulanık*, yazarın ilk dönem öykülerinden oluşur ve daha sonraki öykülerde "isyan" haline geçecek kadın kahramanların ağırlığı bu öykülerde hissedilir.

Konuların yaşamdan, kişilerin çevreden seçildiği *Bozbulanık'ta* derinlikli ve nitelikli bir yazar olmak için çabalayan genç ve yeni bir yazarın, yazma serüveninin yansıtıldığı yalın ve incelikli öykülere yer verilir. Bu öykülere kadın ve onun toplumsal

gerçekliği açısından bakıldığında yazarın ilk öykü kitabı olan *Bozbulanık*'ta, kırsal kesim içerisinde yer alan eğitimsiz kadın kahramanlar dikkati çeker. Bu ilk dönem öykülerinden sonra tıpkı sorunlara karşı kadın karakterlerin edilgen tutumunun aktif bir mücadeleye dönüşmesinde olduğu gibi zaman içerisinde bu kadın kahramanların yerlerini, şehirlerde yaşayan, yükseköğrenim görmüş kişilere bıraktığı görülür.

Tema İçerikleri	f	%
Bireysel Temalar	1	10%
Sosyal temalar	9	90%
Toplam	10	100,00%

Tablo 5. Nezihe Meriç'in *Topal Koşma* Kitabında Temalar

Tablo 5 incelendiğinde Nezihe Meriç'in *Topal Koşma* adlı eserindeki 9 öyküde sosyal temaların işlendiği görülecektir. Yazarın bu eserde değindiği tek bireysel tema ise mutsuzluktur (1). Eserde ele alınan sosyal meseleler şunlardır: Kadın dünyası (1), aldatma (2), mutsuz evlilik (1), evlilik sorunları (2), çocuklar (1), erkek- toplum çatışması (1), kent hayatı (1).

Topal Koşma'da yer alan öykülerden "Susuz I", kent hayatını, "Susuz III", erkek-toplum çatışmasını, "Susuz IX", çocukları, "Susuz II" ve "Susuz VI", evlilik sorunlarını, "Susuz V", mutsuz evliliği, "Susuz IV" ve "Susuz X", aldatmayı, "Susuz XII", ise kadın dünyasını ele alan sosyal temalı öykülerdir. Eserdeki tek bireysel temalı öykü ise mutsuzluğu konu edinen "Susuz VIII" adlı öyküdür.

Topal Koşma'daki sosyal temalı öykülerin fazlalığı, yazarın ilk kitabı *Bozbulanık*'tan sonra daha çok sosyal meselelere değinmeye başladığını göstermektedir. *Bozbulanık*'a benzer bir yapı gösteren *Topal Koşma* öykü kitabının farkı ise; "kahramanlarının duyarlılığı yüksek bir yapı göstermeye başlamasıdır. Artık kahramanlar, yaşanan olaylara, sonuçları değiştirmeseler de tepkide bulunma isteği içerisine girerler" (Çobanoğlu, 2007, s. 50). Bu "tepkisellik" aynı zamanda bir "uyanış"ın da ilk adımı olarak kabul edilebilir.

"Topal Koşma" adlı öykü kitabındaki "Susuz" başlıklı öykülerin erkek kahramanları mutsuz ve huzursuzdurlar. Bunun nedeni onların duyduğu derin yalnızlıktır. Susuz I'de "Genç doktor", Susuz III'te "Ahmet", Susuz V'te ise "Mahmut ve Sahir" bu yalnızlığı yaşarlar (Önder, 2006, s. 208). Yazar, erkek kahramanların iç dünyalarına ışık tutar. Onların yaşadığı sorunları ele alır. Kahramanların yalnızlığının nedenlerini sorgular

Nezihe Meriç'in öykülerinde, sosyal hayatın meselelerine karşı hassasiyet gösteren gençler de dikkati çeker. Bu gençlerin ortak özelliği ise aileleri ve toplumla çatışma halinde olmalarıdır. "Gencin bu arayışa iten şey, yanlış törelerin özgür bireyi oluşturan koşulları yok ettiği gerçeğidir. Aydın bir kimliğe sahip olan genç, hayata karşı sergilediği eleştirel tavır ile kendisini aşma mücadelesi verir" (Bulut, 2004, s. 205). Bu çatışma "Susuz III" deki genci, insanın varlığının anlamını sorgulamasına neden olurken onu içsel bir arayışa yönlendirir.

Tema İçerikleri	f	%
Bireysel Temalar	0	0%
Sosyal temalar	7	100%
Toplam	7	100%

Tablo 6. Nezihe Meriç'in *Menekşeli Bilinç* Kitabında Temalar

Hazırlanan Tablo 6'ya bakıldığında yazarın *Menekşeli Bilinç* kitabındaki tüm öykülerinde sosyal meselelere değindiği görülecektir. Yazarın bu eserinde işlediği sosyal temalar şunlardır: Kadın dünyası (5), kadınların geçim sıkıntısı (1), adli vakalar (1).

Nezihe Meriç, *Menekşeli Bilinç*'te, henüz 1965 yılında, kadın bedeni ve cinselliği tartışmalarına öncülük eder.

"1980 sonrası kadın hareketinin odağına adım adım girmeye başlayacak olan beden, bu öykülerin başlıca sorunsalıdır. Öykülerde, arzu ettikleri yaşamla yerleşik ahlâki kabuller arasında uyumsuzluk yaşayan genç kadınların mücadelesi büyük punto kullanımı, toplumu simgeleyen koro, yazarca türetilmiş sözcükler gibi biçimsel yeniliklerle okuyucuya sunulur. Menekşenin çeşitli kültürlerde ve edebi metinlerde simgelediği bilinç, düşünce gibi kavramlar doğa sembolizmi yoluyla eserdeki bilinçli kadınla; özgürlüğünün ve bedeninin bilincine varmış kadınla ilişkilendirilir. Bir "büyük anlatı (metanarrative)" olarak geleceğin "kızkardeşlik" söyleminde somutlaşacak anlayışa eleştiriler getiren Meriç, aynı toplum içerisinde, farklı imkânlarla sahip ve farklı baskı mekanizmalarına maruz kalmış kadınlar arasında, her bireyin ancak kendi koşulları ölçüsünde kadın hareketine katkıda bulunabildiğini savlar" (Özakın, 2016, s. 454). Bu sava göre her kadın kendi gerçekliği kadar tüm kadınların yanında olabilir. Bu gerçeklik, kadının özgürlüğüdür.

Yazarın *Topal Koşma* adlı eseriyle birlikte sosyal temalara ağırlık verdiği belirtilmişti. *Menekşeli Bilinç*'te yer alan 7 öykünün tamamı sosyal meselelere değinir. Bu anlamda Nezihe Meriç'in sosyal temalara en çok ağırlık verdiği eseri *Menekşeli Bilinç*'tir. Eserdeki "Varım Diyorum İnanmalısınız", "Menekşeli Bilinç", "Giderek Daha Güçlü", "Hışhışı Hançer", "Açar da Tutku Gülleri Açar" isimli öyküler kadının dünyası temasını işlerken "Susuz XI", kadınların geçim sıkıntısını, "Sancılı Us Bizdedir" öyküsünde birbirinden bağımsız dört mahkemelik konuyu ele alır. Bu eser, Nezihe Meriç'in kadın meselesine en çok değindiği kitabıdır.

"*Menekşeli Bilinç*, cinsel uyanışını yaşayan, kendi bedenini keşfeden, bu konuda konuşmaktan ve cinselliğini yaşamaktan korkmayan kadın karakterler etrafında kurgulanan öykülerde, toplumun muğlak ahlak ve namus kavramlarından güç alan erdem kavramına karşı, dürüstçe ve özgürce yaşamının erdem sayıldığı bir dünya resmeder" (Özakın, 2016, s. 447). Bu "erdem"li dünya, yazarın gerçek hayata karşı kadınlar için arzuladığı ideal bir yaşama karşılık gelir.

Tema İçerikleri	f	%
Bireysel Temalar	1	10%
Sosyal temalar	9	90%
Toplam	10	100%

Tablo 7. Nezihe Meriç'in *Dumanaltı* Kitabında Temalar

Hazırlanan Tablo 7 incelendiğinde Nezihe Meriç'in *Dumanaltı* adlı eserinde büyük oranda sosyal temalar işlendiği görülecektir. Bu sosyal temalar şunlardır: Mutsuz evlilik (1), siyasal olaylar (8). Yazar bu eserde bireysel tema olarak nostalji'yi işlemiştir (1).

Dumanaltı, 1979'da yayınlanır. Eserdeki öykülerin tamamına yakını 12 Mart döneminin etkisindedir. Kitaptaki "Işın" öyküsü mutsuz evliliği konu edinirken, "Dumanaltı", "Umut'a Tezgâh Kurmak", "Tedirgin", "Acıyı Aşmak", "Dedi Ölüm Aklımda", "İkircim", "Tan'ın Öyküsü", "Marangozdu Adı Ahmet Usta'dır" başlıklı öyküler siyasi olaylara ve bunların insanlar üzerindeki etkilerine değinir. Bu kitap yazarın siyasi konulara en fazla değindiği eseridir. Bu öykü kitabının yazarın önceki kitaplarından çok farklı bir yönü vardır. Öykülerde 12 Mart döneminin siyasi gelişmelerinin bireyler üzerindeki etkisi anlatılır. Siyasi kargaşa dönemindeki tutuklamalar, ölümler, gençlik eylemleri gibi konuların toplumda yarattığı etki ön plandadır (Önder, 2016, s. 9). Kitaptaki öykülerde 1980 öncesinin hareketli siyaset ortamının yarattığı gerilim gözler önüne serilir.

Yazar siyasi olaylara ağırlık verdiği bu eseri için "Son on-on beş yıl içinde büyük bir toplumsal sarsıntı yaşanıyor Türkiye'de. Zaten, Orta Asya steplerinden, İslam kültürüne oradan Atatürk devrimlerine geçmiş bir toplumun karmaşıklığı, çelişkileri, dengesizlikleri içinde bir toplum. Kendini biçimlendirecek olan normal devinimi, gelişimini sağlayacak olan düzeni bir türlü kuramadığından, bu düzenin getireceği toplumsal değerleri de eğitim, sanat, edebiyat vb. yoluyla bireylerine aktaramamış bir toplum. Bu yüzden büyük çoğunluğun yaşam üzerine düşünceleri tam bir kavram kargaşası, ideoloji karmaşıklığı içinde. Bu çoğunluk, yaşadığı toplumun bir değerler düzeni olmadığından ya da karışık, çelişkili düzenler olduğundan bir türlü toplumla bütünleşemiyorlar (...) O zaman kendisiyle bir hesaplaşmaya girişiyor. - Ya da yuvarlanıp gidiyor, olduğunca- Düze çıkacak bir yol bulma, araştırma, gereği duyuyor. Bun alıyor. *Dumanlatı*'nda bunu vermek istedim." (Meriç, 1980, s. 17).

Tema İçerikleri	f	%
Bireysel Temalar	9	60%
Sosyal temalar	6	40%
Toplam	15	100%

Tablo 8. Nezihe Meriç'in *Bir Kara Derin Kuyu* Kitabında Temalar

Yazarın *Bir Kara Derin Kuyu* eserinde 15 öykü yer alır. Eserde işlenen temalar şunlardır: Kadınların geçim sıkıntısı (1), kadınların dünyası (1), aldatma (1), göç (1), dostluk (2), tabiat (3). Kitaptaki bireysel temalar şunlardır: Yaşama sevinci (3), nostalji (3).

Bir Kara Derin Kuyu'da yer alan öykülerin temaları şunlardır: "Bir Kara Derin Kuyu" göç, "Giz", "Bugenvilli Başlangıç" ve "Uydurukçu" tabiat, "Zor Yokuşu", kadınların geçim sıkıntısı, "Eskiden Bodrum'da-2", "Güzbeyi", "Çangal" nostalji, "Öykücük" dostluk, "Büyük Liman İçinde Pazar Kurulur Pazar" kadınların dünyası, "Gül Yaprağının Pembesi", "Deli Deli Deli", "Sepetli Kadın" yaşama sevinci, "Suskun Ezgisi", aldatma.

1989 yılında yayımlanan beşinci öykü kitabı *Bir Kara Derin Kuyu*, 12 Mart müdahalesinin yarattığı hayal kırıklıklarının izlerini taşır. Kitapta yer alan öyküler Meriç'in yaz aylarını geçirdiği Bodrum'dan esintilerdir. *Bir Kara Derin Kuyu*, daha çok kıyı yöresi insanların ve o insanların yaşamlarına yönelik izlenimlerin öyküye dönüşmüş

halidir. Meriç bu kitabıyla 1990 yılında Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazanmıştır. Ayrıca Nezihe Meriç'in *Bir Kara Derin Kuyu* ile birlikte postmodern özellikleri öykülerinde yansıttığı gözlenir (Andaç, 2011, s. 188).

Tema İçerikleri	f	%
Bireysel Temalar	2	28%
Sosyal temalar	5	72%
Toplam	7	100%

Tablo 8. Nezihe Meriç'in Yandırma Kitabında Temalar

Yandırma'da 7 öykü vardır. Bu eserde değinilen sosyal meseleler şunlardır: Mutsuz evlilik (2), çocuklar (1), kuşak çatışması (1), göç (1). Eserdeki bireysel tema ise; aşk (2),

Eserde "Kadın Aşk Deniz", "Ünlemleri Kökertmek" aşk; "Bir Yunus", mutsuz evlilik, "Yandırma" sevgi, "Oya" çocukluk, "Balıklar da Acı Çeker" göç, "Çiçek Balı" isimli öykü de kuşak çatışmasını konu edinir.

Meriç'in altıncı öykü kitabı *Yandırma* adıyla 1998'de çıkmıştır. Yazar bu kitabıyla yeniden kadın-erkek ilişkilerine yönelir. Bu ilişkilerde de ağırlıklı olarak aşka önem vermiştir. Postmodernizmin etkisiyle öykülerde yazma serüveni de işlenmiş, bu serüvene okur da dâhil edilmiştir. Andaç, *Yandırma* için "Meriç'in öyküsündeki yeni bir evrenin ustalıklı ürünlerini getirmesiyle bu belirlemenin başlangıç noktası" (2011, s. 188) ifadesini kullanır.

Yandırma'da siyasi temaların yerini birey ve sosyal hayatla ilgili yaşananlar alır. Bu eserdeki öykülerde Nezihe Meriç, öykülerin yazılış serüvenine de yer verir. Yazar, bu eserinde kahramanlarını ağırlıklı olarak kadınlardan seçse de diğer eserlerine oranla erkek karakterlerin sayısında da bir artış olduğu görülür.

Sonuç

Nezihe Meriç, öykülerinde ağırlıklı olarak kadını, kadının toplumdaki yerini, kadının ekonomik mücadelesini, yerleşmiş ön kabuller ve "ahlaki değerler" karşısında birey olma mücadelesini ele alır. Genel bir ifadeyle Meriç'in öyküleri, kadının varoluşsal, her türlü önyargılara ve baskılara karşı mücadelesinin bir yansımasıdır. Nezihe Meriç'in öykülerinde "isyan eden" kadını ele alması, öne çıkarması o zamana kadar öykücülüğümüzde "romantik" bir yaklaşımla öykülere konu olan kadını daha farklı zeminlere taşımıştır. Onun kadın kahramanları, özellikle *Bozbulanık*'tan sonra mücadeleciler, güçlü, sorgulayan, hayata ve çevresine karşı dik duran bir karaktere bürünür. Meriç'in kadın karakterleri, hayatın hemen her alanında kendini belli eden, kimi zaman arzularına, kimi zaman hayallerine, kimi zaman düşüncelerine sahip çıkıp bu sahiplenişin bedelini de kimi zaman dışlanarak kimi zaman hapse atılarak, hor görülerek ödeyen insanlardır. Yazarın öykülerini "kadının mücadelesi" olarak değerlendirebiliriz: Kadının birey olma, kadın olma, özgür olma, kendisi olma mücadelesi...

Nezihe Meriç'in öykülerinde en çok işlenen konu kadınlardır. Yazar, gerek evlilik, evlilik sorunları, aldatma, siyasi olaylar gibi sosyal temalı öykülerde gerekse aşk, yalnızlık, mutsuzluk, hayal, nostalji gibi bireysel temalı öykülerde bir yazar olarak, birey olmanın farkına varamayan kahramanlarını eleştirel bir gözle ele alır.

Yazar incelenen eserlerinin çoğunda sosyal temalı öykülere yer verir. Toplumun gölgesinde yaşayan, kendini aramaktan ve gerçekleştirmekten çekinen, korkan, her şeyiyle toplumsal bilince ait olan mutsuz kadınları anlatırken, bunlara dair herhangi bir çözüm önerisi getirmez. Nezihe Meriç, olanı anlatır, olanı yansıtır öykülerinde. Takındığı eleştirel bakış açısını da öykünün yazılışında ustaca hissettirir okura. Nezihe Meriç'in kadın karakterlerini öykücülüğümüzde ayrı bir yere koyan husus, onun kadınlarının okumuş, aydın, kendi ayakları yere basan kadınlar olarak verdikleri varoluş mücadelesidir.

Nezihe Meriç'in öykülerinde ele aldığı temalar, yer verdiği kahramanlar ikiyüzlü ahlak anlayışını ortaya koyar. Buradaki ikiyüzlü ahlak anlayışı, kadını olası kötülüklerden "koruma" amacıyla aslında kadını kendi gerçekliğinden uzaklaştıran, onu bir birey olarak kabul eden değil "namus"un bir "simge"si haline getiren ataerkil bakış açısının bir tezahürüdür. Bu anlayış kimi zaman kadının bedeni üzerinden, kimi zaman kimliği ve aidiyeti üzerinden kadını toplumsal yargılara hapseder. Meriç, bu tutsaklığın yansımalarını anlatır. Kadının isteklerini, arzularını, seçim hakkını yok sayan "namus" anlayışını eleştiren Meriç, yok sayılan her kadının bir sesi olan öyküleriyle, döneminin ve öncesinin romantik fonlu kadının özgürlüğünün bir sesi olur.

Kaynakça

- Andaç, F. (2004). Öykücülüğümüzde 1950 Kuşağı Soruşturma. *Adam Öykü*. Temmuz Ağustos. Feridun Andaç, "Bir Kuşağı Adlandırmak," *Adam Öykü*, s. 5-9.
- Andaç, F. (2014). *Roman ve Öyküde Gerçeklik Arayışları Edebiyatımızın Yol Haritası*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Bezirci, A. (1999). *Nezihe Meriç: Monografi*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Bostan, M. (2021). *Nezihe Meriç'in Öykülerinde Ev İmgesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çankırı: Karatekin Üniv.
- Bulut, A. (2004). *Nezihe Meriç'in Hayatı, Sanatı ve Eserleri*. Yüksek Lisans Tezi. Muğla: Muğla Üniv.
- Çobanoğlu, S. (2007). *Nezihe Meriç'in Öyküleri Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Manisa: Celal Bayar Üniv.
- Işık, C. H. (2008). *Türk Öykücülüğünde 1950 Kuşağı ve Varoluşçuluk*. Yüksek Lisans Tezi. Manisa: Celal Bayar Üniv.
- Meriç, N. (1980). "Yazmak Benim Yaşamımdır", "Cumhuriyet", 19.06.1980, s. 17.
- Meriç, N. (1957). *Bozbulanık*. Ankara: Dost Yay.
- Meriç, N. (1956). *Topal Koşma*. Ankara: Dost Yay.
- Meriç, N. (1965). *Menekşeli Bilinç*. Ankara: Dost Yay.
- Meriç, N. (1979). *Dumanaltı*. İstanbul: Cem Yay.
- Meriç, N. (1989). *Bir Kara Derin Kuyu*. İstanbul: Can Yay.
- Meriç, N. (1998). *Yandırtma*. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Önder, A. (2006). *Nezihe Meriç'in Öykücülüğü*. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniv.
- Özakın, D. (2016). Başkaldıran Beden: Nezihe Meriç'in "Menekşeli Bilinç" Eserinde Sembol ve Sorunsal Olarak Kadın Bedeni. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(32), 442-455.